نگاهی به مرحله اول عملیات الی‌بیت‌المقدس در گفت‌وگوی «جوان» با چند رزمنده حاضر در این عملیات

نبرد سرنوشت‌ساز روی جاده اهواز – خرمشهر

■ علیرضا محمدی

عملیات الی‌بیت‌المقدس یا همان فتح خرمشهر را باید یکی از موفق‌ترین عملیات دفاع مقدس بدانیم. این عملیات از دهم اردیبهشت ۱۳۶۱ تا سوم خرداد همین سال ادامه یافت و منجر به آزادسازی خرمشهر شد. الی‌بیت‌المقدس دقیقاً یک ماه پس از اتمام عملیات موفق فتح‌المبین شروع شد تا دومین ضربه خردکننده بر پیکره ارتش بعث عراق، در کمتر از یک ماه نواخته شود. این عملیات اهداف بزرگی چون نفوذ به خاک عراق و دستیابی به بصره را پیش‌بینی کرده بود، هر چند به این مهم دست نیافت، اما با آزادسازی خرمشهر و چیزی در حدود ۶هزار کیلومتر از خاک کشورمان، امیدهای صدام را برای اشغال خوزستان برای همیشه ناامید کرد. مرحله اول عملیات الی‌بیت‌المقدس از دهم تا شانزدهم اردیبهشت ۱۳۶۱ را در گفت‌وگو با چند رزمنده دفاع مقدس مروری دوباره کردیم. مرحله‌ای تعیین‌کننده در آزادسازی خرمشهر که با شهدا و جانبازان بسیاری نیز همراه بود.

■ عملیات فشرده

از زمانی که بنی‌صدر از ایران خارج شد، تحول عمده‌ای در جبهه‌های دفاع مقدس رخ داد. به گفته سردار رضا میرزایی از رزمندگان همدانی دفاع مقدس: «بعد از فرار بنی‌صدر از ایران، نیروهای مردمی و سپاه پر و بال بیشتری گرفتند. بنی‌صدر اعتقاد به روش‌های کلاسیک داشت و حسابی روی نیروهای مردمی باز نکرده بود، اما بعد از رفتن او، زمینه اتحاد بین ارتش و سپاه که عمده نیروهای مردمی را پشتیبانی می‌کرد، ایجاد شد و با اتحاد بین این دو بازوی توانمند کشورمان (سپاه و ارتش) نوار پیروزی‌های کشورمان آغاز شد.» نوار پیروزی که سردار میرزایی به آن اشاره می‌کند، دقیقاً از مهرماه سال ۱۳۶۰ با شکستن حصر آبادان شروع شد. از آن به بعد، تلاش رزمندگان برای اخراج نیروهای متجاوز بعثی از کشورمان، روند سریع‌تری به خود گرفت. عملیات بعدی طریق القدس بود که زمینه‌ساز دو عملیات سرنوشت‌ساز دیگر شد. محمودی از رزمندگان و راوی‌های دفاع مقدس می‌گوید: «بعد از اینکه فرماندهی جنگ به صورت مشترک در اختیار سپاه و ارتش قرار گرفت، فرمانده وقت سپاه و فرمانده نیروی زمینی ارتش یعنی سپهبد شهید صیاد شیرازی طرحی موسوم به کربلا را تهیه کردند که در اولین قدم یعنی کربلای یک باید شهر استراتژیک بستان و تنگه چزابه آزاد می‌شدند. این شهر در مرکز استان خوزستان می‌توانست ارتباط جبهه شمال و جنوب دشمن را در خوزستان قطع کند. سپس در مرحله دوم یا همان کربلای ۲، شمال خوزستان و در کربلای ۳ جنوب خوزستان آزاد می‌شدند.» طرح کربلا که این راوی دفاع مقدس به آن اشاره می‌کند، در واقع همان عملیات طریق‌القدس (فتح بستان)، فتح‌المبین، الی‌بیت‌المقدس و رمضان بودند. در اولین قدم شهر بستان آزاد شد. قدم دوم فتح‌المبین بود که با آزادسازی چیزی حدود ۲۵۰۰ کیلومتر از خاک کشورمان، شمال خوزستان تا حد زیادی از لوث وجود دشمن آزاد شد و حالا در قدم سوم، رزمندگان می‌رفتند تا با انجام عملیات الی‌بیت‌المقدس، جنوب خوزستان را آزاد کنند.

■ تصرف بصره!

بیشتر مردم وقتی نام عملیات الی‌بیت‌المقدس را می‌شنوند، به یاد فتح خرمشهر می‌افتند. عملیاتی که هدف آن، آزادسازی خرمشهر پس از حدود ۲۰ ماه اشغال بود، اما در واقع در طرح این عملیات، دور زدن دشمن در خرمشهر و رفتن به سوی مرز شلمچه و نهایتاً نفوذ به عمق خاک دشمن نیز پیش‌بینی شده بود. امیر محرابی از رزمندگان ارتشی دفاع مقدس می‌گوید: «قرار بود حرکت واحدهای نظامی کشورمان به آن سوی مرزها ادامه پیدا کند. اگر ما می‌توانستیم به بصره یا حومه آن دسترسی پیدا کنیم، قاعدتاً بعثی‌های حاضر در خرمشهر عقبه خودشان را از دست می‌دادند و ناچار به تسلیم می‌شدند اما چون مقاومت دشمن در مرز سرسختانه بود، مجدداً روی خرمشهر متمرکز شدیم و نیروهای حاضر در منطقه شلمچه با عبور از پل نو، خرمشهر را به محاصره درآوردند.»

محرابی که خود در عملیات آزادسازی خرمشهر حضور داشت، در خصوص مرحله اول این عملیات می‌گوید: «در زمان شروع عملیات ما باید با تانک‌های چیفتن از روی کارون عبور می‌کردیم. سرپل ما از رودخانه کارون شروع می‌شد و تا جاده اهواز- خرمشهر ادامه می‌یافت.

تسلط روی جاده اهواز- خرمشهر در عملیات مرحله اول عملیات الی‌بیت‌المقدس اهمیت فوق العاده‌ای داشت. در همین مرحله و روی همین جاده درگیری‌های شدیدی رخ داد و تعداد زیادی از رزمنده‌ها به شهادت رسیدند. به هر روی در دهم اردیبهشت ۱۳۶۱، عملیات الی‌بیت‌المقدس با رمز یا علی‌بن‌ابیطالب(ع) آغاز شد. برای دشمن، آغاز یک عملیات بزرگ از سوی رزمندگان ایرانی آن هم پس از اینکه عملیات فتح‌المبین دقیقاً یک ماه قبل در دهم فروردین ماه ۶۱ به اتمام رسیده بود، شوک آور بود. نزدیکی زمانی دو عملیات باعث شده بود دشمنی که طی عملیات فتح‌المبین بیش از ۱۰هزار نفر اسیر داده بود، مجدداً خود را در آوردگاه سخت دیگری ببیند و روحیه خود را بیش از پیش از دست بدهد.»

■ روند مرحله اول

محمودی از راویان دفاع مقدس در تشریح مرحله اول عملیات الی‌بیت‌المقدس می‌گوید: «در مرحله اول که از دهم اردیبهشت آغاز شده بود در محور قرارگاه قدس (شمال کرخه کور) به دلیل هوشیاری دشمن و وجود استحکامات متعدد، پیشروی نیروها به سختی امکانپذیر شد. در این میان تنها تیپ‌های ۴۳ بیت‌المقدس و ۴۱ ثارالله موفق شدند از مواضع دشمن عبور و منطقه‌ای در جنوب رودخانه کرخه کور را به عنوان سرپل تصرف کنند. عدم پوشش جناحین این یگان‌ها باعث شده بود فشار شدید دشمن بر آنها وارد شود. در محور قرارگاه فتح، یگان‌های خودی ضمن عبور از رودخانه به سرعت خود را به جاده اهواز- خرمشهر رسانده و به ایجاد استحکامات و جلوگیری از نقل و انتقالات و تحرکات دشمن در جاده مذکور پرداختند. در محور قرارگاه نصر، به دلیل تأخیر در حرکت و وجود باتلاق در کنار جاده اهواز- خرمشهر و همچنین تمرکز دشمن در شمال خرمشهر، نیروهای این قرارگاه نتوانستند به اهداف مورد نظر دست یابند و با قرارگاه فتح الحاق کنند. الحاق کامل قرارگاه نصر با قرارگاه فتح و همچنین تصرف اهداف مرحله اول قرارگاه قدس در دستور کار عملیات شب دوم قرار گرفت که با انجام آن تا حدودی اهداف مورد نظر محقق شد، اما برخی رخنه‌ها همچنان باقی بود تا اینکه سرانجام پس از پنج روز، جاده اهواز- خرمشهر از کیلومتر ۶۸ تا کیلومتر ۱۰۳ تثبیت و تمامی رخنه‌ها ترمیم شد.»

> مرحله اول عملیات الی‌بیت‌المقدس مرحله تعیین کننده و خونینی بود. در این مرحله رزمنده‌ها باید کیلومترها راه (از کیلومتر ۶۸ تا ۱۰۳) جاده اهواز- خرمشهر را آزاد و تثبیت می‌کردند. به همین دلیل درگیری‌های سنگینی در همین مرحله اول انجام گرفت و واحدهای متعددی از رزمندگان کشورمان در این مرحله آسیب‌های جدی دیدند

■ جاده اهواز- خرمشهر

یکی از سخت‌ترین بخش‌های مرحله اول عملیات فتح خرمشهر، حضور در جاده اهواز- خرمشهر و جلوگیری از نقل و انتقالات دشمن روی این جاده بود. عراقی‌ها حساب ویژه‌ای روی این جاده باز کرده بودند و همواره تصور می‌کردند اگر روزی نیروهای ایرانی بخواهند خودشان را به خرمشهر برسانند، راهی جز عبور از این جاده نخواهند داشت. هرچند بخشی از رزمندگان با عبور از کارون، دشمن را دور زدند، یا بخشی دیگر از جبهه آبادان به طرف دشمن خیز برداشتند، با این وجود تعدادی از یگان‌های خودی باید از همین جاده وارد عمل می‌شدند و دشمن را زمینگیر می‌کردند. بخشی از این کار مهم به نیروهای لشکر ۲۷ محمدرسول الله(ص) واگذار شده بود. این لشکر روی همین جاده و در مرحله اول عملیات، دو فرمانده قدر خود به نام‌های محسن وزوایی و حسین قجه‌ای را از دست داد. سردار جهروتی‌زاده از شرایط وخیم جاده- اهواز خرمشهر می‌گوید: «در عملیات فتح خرمشهر ما یک طرف جاده آسفالته اهواز- خرمشهر بودیم و شهید قجه‌ای و بچه‌های گردان سلمان طرف دیگر جاده بودند. در اثنای عملیات، چون مهمات بچه‌های سلمان رو به اتمام بود، ما رفتیم به آنها مهمات برسانیم. عراق پاتک سنگینی روی جاده زده بود. اوضاع بچه‌های گردان سلمان واقعاً وخیم بود. خیلی از این بچه‌ها به شهادت رسیده بودند. آتش دشمن آنقدر شدید بود که امید زیادی به استقامت نیروهای حاضر روی جاده نمی‌رفت. اما با فرماندهی عالی شهید قجه‌ای، بچه‌های سلمان تا نفس داشتند ایستادند و مقابل پاتک‌های دشمن تاب آوردند. در تداوم همین پاتک سنگین دشمن بود که حسین قجه‌ای هم به شهادت رسید. اگر ایستادگی این بچه‌ها نبود، شاید فتح خرمشهر هرگز میسر نمی‌شد.»

■ شهدای کثیر

مرحله اول عملیات الی‌بیت‌المقدس مرحله تعیین کننده و خونینی بود. در این مرحله رزمنده‌ها باید کیلومترها راه (از کیلومتر ۶۸ تا ۱۰۳) جاده اهواز- خرمشهر را آزاد و تثبیت می‌کردند. به همین دلیل درگیری‌های سنگینی در همین مرحله اول انجام گرفت و واحدهای متعددی از رزمندگان کشورمان در این مرحله آسیب‌های جدی دیدند.

تیپ ۲۲ بدر که بیشتر رزمنده‌های آن را نیروهای خرمشهری تشکیل می‌دادند، از دیگر واحدهایی بود که در همین مرحله اول، تلفات و آسیب‌های بسیاری دید. سردار حسنعلی سواریان از رزمندگان این تیپ در تشریح وقایع مرحله اول عملیات الی بیت‌المقدس می‌گوید: «تیپ ۲۲ بدر قرار بود در عملیات الی‌بیت‌المقدس از منطقه دارخوین حرکتش را آغاز کند و با عبور از کارون، خودش را به جاده اهواز- خرمشهر برساند، اما درست در همین نقطه، سخت‌ترین دژ دفاعی دشمن مقابلمان قرار داشت. اگر بخواهم موقعیت منطقه را تشریح کنم بعد عبور از کارون یک منطقه بیابانی مقابلمان بود که حدود ۱۷ کیلومتر تا دژ اصلی دشمن فاصله داشت. در همین فاصله، دشمن میادین مین و سیم خاردار ایجاد کرده بود ولی خط پدافندی نداشت. با عبور از این میدان مین، به دژ اصلی آنها می‌رسیدیم که روی جاده ساخته بودند. خود جاده به شکل طبیعی ارتفاع بیشتری نسبت به دشت اطراف داشت. روی آن خاکریز بلندی زده بودند که شاید ارتفاع آن به سه متر می‌رسید. روی دژ هم سنگرهای بتنی محکمی ساخته بودند که با احتساب آنها ارتفاع دژ تا حدود چهارمتر می‌رسید. داخل دژ به وسیله کانال‌هایی به هم متصل شده بود. نیروهای دشمن برای تردد در داخل دژ، از داخل این کانال‌ها می‌رفتند و دیده نمی‌شدند. دشمن دو طرف جاده کانال زده بود و اطرافش را مین ریخته بود. یعنی ما اگر از دژ اول عبور می‌کردیم، باز در سمت دیگر جاده کانال و موانع دیگری وجود داشت.»

سواریان ادامه می‌دهد: «با توجه به موانع عظیمی که عرض کردم، شب اول نیروهای تیپ از کارون عبور کردند و با طی کردن فاصله ۱۷ کیلومتری نزدیکی‌های صبح به دژ دشمن رسیدند. هوا رو به روشنایی می‌رفت و دشمن با استفاده از روشنایی، دید خوبی روی بچه‌های ما پیدا کرده بود. از طرفی منطقه مملو از سیم خاردار و مین بود. در چنین شرایطی، مسلسل‌های دشمن روی بچه‌ها آتش گشودند و خیلی از بچه‌ها در همان مرحله اول عملیات به شهادت رسیدند. دشمن دقیق و مؤثر می‌زد طوری که در مرحله اول عملیات، چیزی حدود ۴۰ نفر از کادر گردان شامل فرمانده گردان‌ها، معاون گردان‌ها و... به شهادت رسیدند. پیکر شهدا هم دو روز در منطقه ماند تا اینکه در مرحله بعدی عملیات توانستیم پیشروی کنیم و ابدان مطهر شهدا را برگردانیم.»

■ ۱۶ اردیبهشت پایان مرحله اول

۱۶ اردیبهشت ۱۳۶۱، مرحله اول عملیات الی‌بیت‌المقدس با دستیابی رزمنده‌ها به اهداف تعیین شده به اتمام رسید و از همین روز، مرحله دوم عملیات آغاز شد. در مرحله اول، حدود ۴۰ کیلومتر از جاده اهواز- خرمشهر آزاد شد و واحدهای خودی توانستند به سمت مرز پیشروی کنند، اما در همین پنج الی شش روز عملیات در مرحله اول، شهدا و جانبازان بسیاری تقدیم شد.

جانباز یعقوبعلی بیوکی یکی از مجروحان مرحله اول عملیات الی‌بیت‌المقدس است که خاطرات خود را از حضور در این مرحله چنین بیان می‌کند: «یک هفته مانده به شروع عملیات الی‌بیت‌المقدس ما را به منطقه دارخوین بردند. این طرف سه راه دارخوین بچه‌های لشکر ۱۴ امام حسین (ع) بودند و آن طرف به سمت شادگان هم ما مستقر شدیم. چند روزی آنجا بودیم تا اینکه برای شرکت در عملیات ما را کنار کارون بردند. از این طرف رود و آن طرف رود هم ما و هم عراقی‌ها روی هم دید داشتیم. ما آنها را می‌دیدیم که جابه‌جا می‌شوند و آنها هم ما را می‌دیدند. وقتی می‌خواستیم وارد عملیات شویم، از قسمتی از کارون عبور کردیم که در دید عراقی‌ها نبود. ساعت ۱۰ شب همراه واحدهایی از رزمندگان لشکر ۲۱ حمزه ارتش از کارون عبور کردیم، اما چون راه را اشتباه رفته بودیم، پشت دشمن قرار گرفتیم. بعد که فرماندهان به اشتباه رخ داده پی بردند، برگشتیم و از موضعی که قرار بود به خط دشمن بزنیم، وارد عمل شدیم. همین تأخیر باعث شده بود واحدهای دیگر زودتر از ما وارد عمل شوند و خط دشمن را بشکنند. متعاقباً ما هم وارد عمل شدیم و به پاکسازی خط اول دشمن پرداختیم. یادم است یکی از اولین جنازه‌های دشمن را آنجا دیدم. یک عراقی هیکل درشت بود که با دیدنش ترس به دلم افتاد. پیش خودم فکر کردم مبادا زنده باشد و اسلحه‌ام را بگیرد. بیشتر می‌ترسیدم با گرفتن اسلحه من دوستانم را به شهادت برساند. با احتیاط او را دور زدم و به سمت سر جنازه رسیدم. دیدم خیر زنده نیست و فقط با چشم‌های باز، هلاک شده است. وقتی خط را شکستیم از شکل و شمایل سنگرهای بعثی‌ها فهمیدیم مشغول ساختن موانع و سنگرهای جدید بودند که ما غافلگیرشان کرده بودیم. سنگرها هنوز خیس بودند. از شش صبح روز بعد تا ساعت ۱۲ ظهر خط دوم، سوم و چهارم دشمن را هم شکستیم. هر خطی می‌شکست، بعثی‌ها را می‌دیدیم که پا به فرار گذاشته‌اند و بعضی از آنها از شدت ترس پوتین‌هایشان را درمی‌آوردند و پا برهنه و با زیرپیراهنی فرار می‌کردند. اما از خط چهارم به بعد دیگر کار واقعاً مشکل شد.» وی که روز دوم عملیات الی بیت المقدس مجروح می‌شود، می‌افزاید: «وقتی به خط چهارم دشمن رسیدیم، جاده- اهواز خرمشهر پیش‌رویمان بود اما آنجا عراقی‌ها با انبوهی از تانک‌ها به ما پاتک زدند. آنقدر پاتک‌هایشان را دفع کردیم که حول و حوش ساعت ۲ بعدازظهر از رو رفتند و درگیری کمی آرام‌تر شد. عراقی‌ها که پس کشیدند، بچه‌های جهاد بین خط سوم و چهارم رفتند یک خاکریز دیگر زدند تا نیروهای ما جلو بکشند و در صورت پاتک مجدد دشمن نگذارند جلوتر بیایند. آن شب را ما پشت خاکریز استراحت و صبح روز بعد برای ادامه عملیات حرکت کردیم. از خط چهارم به بعد باید روی جاده اهواز- خرمشهر می‌رفتیم. منطقه تقریباً مسطح بود و عراقی‌ها با استفاده از توپ و خمپاره سعی می‌کردند از پیشروی ما جلوگیری کنند. به نزدیکی‌های جاده اهواز- خرمشهر رسیده بودیم که یک گلوله توپ چند متر آن طرف‌تر از من منفجر شد. احساس کردم مجروح شدم، اما سعی کردم جلوتر بروم که دیدم پاهایم توان ندارند. بدنم داغ بود و در لحظات اول خیلی احساس درد نمی‌کردم ولی دیدم اصلاً نمی‌توانم قدم از قدم بردارم. به پایم نگاه کردم. استخوان‌های زانو و ران پایم از دو جا شکسته بود. دیگر نمی‌توانستم کاری انجام دهم و همانطور درازکش ماندم تا بچه‌های امدادگر از راه رسیدند و من را به عقب منتقل کردند.»

شهید قجه‌ای نفر دوم از چپ، از شهدای شاخص مرحله اول عملیات

جدول

طراح: علیرضا سجادی فر ■ شماره ۶۱۹۵

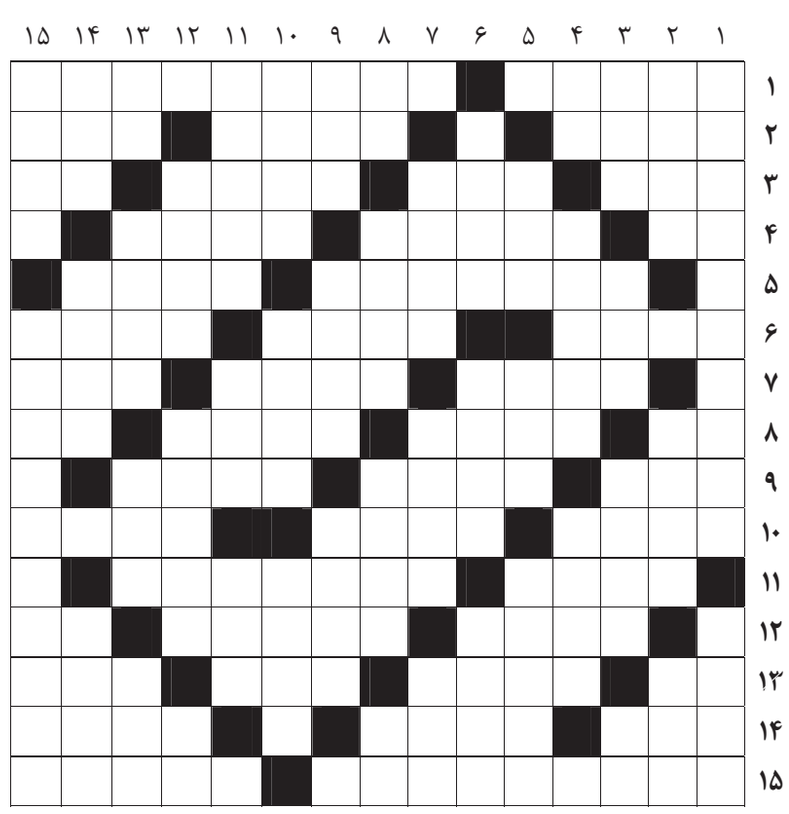

از راست به چپ

■ ۱- هنر مردان خدا- رسول گرامی اسلام می‌فرماید این دو قرین یکدیگرند؛ اگر یکی از این دو برود دیگری نیز خواهد رفت ■ ۲- ملعون ابدی تاریخ - بهشت- از دعاهای پرارزش ماه رمضان ■ ۳- صیاد موش- از فرزندان نوح- صفحه‌آرایی- خون ■ ۴- جا و زمین آذری- چشم‌به راه- حی ■ ۵- طاغوت زمان حضرت ابراهیم- پایتخت کره جنوبی ■ ۶- شرط‌بندی- کشور آسیاب‌های بادی- جانشین ■ ۷- چیستان- یورش- سود حرام ■ ۸- مایه حیات- هریسه- از آلات موسیقی قدیمی- تیر پیکاندار ■ ۹- مادر بزرگ- دست‌افشانی صوفیان- گرفتگی زبان ■ ۱۰- دستی که باید به سوی نیازمندان بلند بشود- دردناک- از ادویه‌جات ■ ۱۱- گاز کمیاب- نوعی موشک زمین به زمین ■ ۱۲- بلندترین تیغهٔ کوه- از ورزش‌های آبی- ضمیر غایب ■ ۱۳- غوزه پنبه- دیکته- دیبا و حریر- آسمان ■ ۱۴- از جبهه‌های جنگ تحمیلی- پسندیده و مطلوب- نوعی مار سمی خطرناک ■ ۱۵- خون‌شناسی- یغما

از بالا به پایین

■ ۱- کموتراپی- محل خلافت امام علی ■ ۲- بلبل- سرانگشتان- خندق بلا ■ ۳- دمل- حیوان اهلی- شهری در آذربایجان شرقی- علامت جمع ■ ۴- وحشی- سرپوش زنانه- ایالتی در امریکا ■ ۵- برادر شیعه- ترش و شیرین- غذای مجردی ■ ۶- مبارزه باحریف خیالی در کاراته- اشاره- صدای جوشیدن آب ■ ۷- نرخ و ارزش کالا- صاحب- حضرت حوا در فرهنگ انگلیسی ■ ۸- دریا- فرزند به زبان کردی- خوشگذران- قهوه‌ای روشن ■ ۹- طایفه- لقب سلطان محمد خوارزمشاه- پارچه روبالشی ■ ۱۰- شهر مارکوپولو- دوبرابر- زین و برگ اسب ■ ۱۱- پیش پرداخت- شیر اول زائو- شادمانی ■ ۱۲- دینداری- گل زیبای بهاری- یک و یک ■ ۱۳- فلز سرخ- صدای فروریختن سقف یا بنا- خروس مازنی- مقابل حضر ■ ۱۴- از غزوات پیامبر(ص)- کشور شمال افریقا- روده‌ها ■ ۱۵- پرده گوش- از القاب امام موسی کاظم

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

۵	۱							
						۳		۷
	۶		۸		۵			
			۹	۴		۸		
۱	۸	۷				۴		
							۳	۶
		۴				۶	۱	
		۲						
	۷		۳	۲		۵	۸	

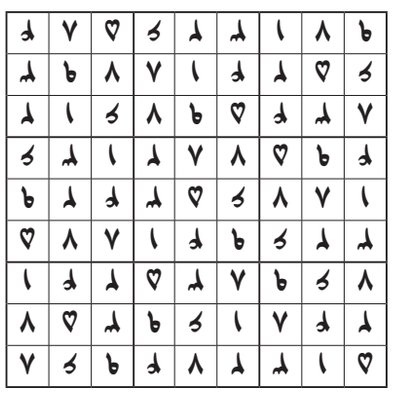

جدول کلمات متقاطع
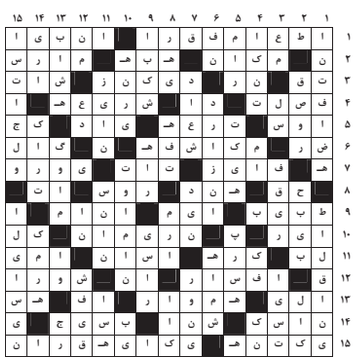
پاسخ جدول شماره ۶۱۹۴